
HADTUDOMÁNY – HADÜGY

Szabó Miklós

A hadtudomány első kandidátusai (1963–1965)

A szerző a szakirodalomban először tesz kísérletet arra, hogy bemutassa a hadtudományok kandidátusa magyarországi első védéseit, annak gondjait és kezdeti sikereit. A megvédendő értekezések témái többségének felidézésével érzékelteti, hogy a jelöltek törekedtek a hadművészet legújabb, legszorzitóbb, esetleg magyar vonatkozású kérdéseinek tudományos igényű megválaszolására.

Mint a Hadtudomány előző számaiban korábban olvasható volt,¹ mind a minisztériumi, mind az akadémiai vezetés nagy erőfeszítéseket tett a hadtudományi tudományos képzés beindítása és a fokozatszerzés érdekében. Nos, az akadémián „előzés” következett be, amikor 1962 nyarán Zágoni Ernő² őrnagy, a Munkásmozgalmak története tanszék tanszékvezető-helyettese – az akadémián elsőként – kandidátusi fokozatot szerzett, igaz történelemtudományokból. Az akadémia parancsnoka – nagyon helyesen – dicséretben és jutalomban részesítette, valamint követésre méltó példaként állította a személyi állomány elé.³

Időközben azonban más területeken is kezdtek beérni a hadtudományi fokozatszerzésre irányuló erőfeszítések első gyümölcsei. Az 1963. április 25-én 0781/1963. számon kiadott „kandidátusi disszertáció autoreferátuma”⁴ c. iratból kitérni, hogy Lóránt Imre⁵ vezérőrnagy, az akadémiaparancsnok általános helyettese elkészítette 190 oldalas kandidátusi értekezését, „A csövestűzés jelentősége, szerepe és

1 M Szabó Miklós: A hadtudományi munka a Magyar Néphadseregben, illetve a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián az 1950-es évek második felében. *Hadtudomány*, 2009/3–4. sz. 68–80. o., illetve Uő: A tudományos munka kibontakoztatása és a hadtudományi aspirantúra megszervezése az 1960-as évek első felében. *Hadtudomány*, 2010/1–2. sz. 97–110. o.

2 Dr. Zágoni Ernő (1929–1992) ezredes, a történelemtudományok kandidátusa, a hadtudományok doktora, a ZMKA parancsnok társadalomtudományi helyettese

3 Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 1965/T – 289. őrzési egység (ő. e.) A ZMKA PK-ának 089. sz. pcs-a (1962. 06. 13.)

4 HL MN 1963/T – 32. ő. e. (1963. 04. 25.)

5 Dr. Lóránt Imre (1910–1987) vezérőrnagy, a ZMKA PK első helyettese, a hadtudomány első kandidátusa, majd doktora

harcban alkalmazásának néhány kérdése az atomfegyverek használatának tükrében” címmel. A június 24-i „monstrevédésre” 81 főt hívott meg a HM és az MN vezetői közül (Czinege Lajos⁶ vezérezredes valami okból nem szerepelt köztük – Sz. M.), 82-t a ZMKA-ról, valamint 3 főt külső szervektől. Móricz Lajos⁷ alezredes, a Hadtudományi Szakbizottság (HSZB) titkára június 7-én, 0912. számon megküldte a csapatparancsnokoknak Borbás Máté⁸ vezérőrnagy „Légyvédelmi hadművelet megvívása Magyarország területén korszerű viszonyok között” tárgyú, valamint Lóránt vezérőrnagy fent jelzett kandidátusi értekezésének szerzői ismertetését („autoreferátumát”), jelezve, hogy azok védésére 1963. június 24-én kerül sor. Borbás vezérőrnagy védésére nem került sor.⁹ Rengeteg vendéget hívtak, de Móricz alezredes levélből egyértelműen kitűnik: „A disszertáció tárgyának megfelelően Borbás Máté vör. és Lóránt Imre vör. disszertáció védelme zártkörű, azon csak külön meghívóval lehet résztvenni (sic!).

A Hadtudományi Szakbizottság május 30-án 01210/1963. számon újabb hadtudományi értekezés szerzői ismertetését adta közre, ezúttal Hinek Emil:¹⁰ „Az ország légyvédelme megszervezésének alapjai és a légyvédelmi erők, eszközök vezetésének néhány kérdése a háború kezdeti időszakában” címmel.¹¹

Ezzel közel egy időben jelent meg 01408/Hdm. Csf-ség számon Aradi Ede alezredesnek, a Hadművelési Csoportfőnökség kiképzési főtisztjének „A kezdeményezés fogalma, jelentősége, valamint a megragadását elősegítő feltételek megteremtése és biztosítása a korszerű háború kezdeti időszakában” című kandidátusi értekezésének szerzői ismertetése,¹² előkészítendő a későbbi védést.

A Hadtudományi Szakbizottság július 15-én adta ki 01123. számon¹³ Kovács József¹⁴ alezredes, hadművelési tanszékvezető 176 oldalas, „A korszerű védelem

6 Czinege Lajos (1924–1998). honvédelmi miniszter (1960–1984), altábornagy (1960), vezérezredes (1962), hadsereg tábornok (1978). A Minisztertanács elnökhelyettese volt 1984 és 1987 között. Az 1989-ben személyét érintő korrupciós, illetve hatalmi visszaélések vonatkozásában napvilágot látott vádak következtében lemondott rendfokozatáról. Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerkesztő: Markó László. Magyar Könyvklub, Budapest, 2001. 1043–1044. o.

7 Dr. Móricz Lajos (1923–) ezredes; a ZMKA, majd az MNVK Tudományos osztály vezetője; a hadtudomány doktora, „Zrínyi Miklós” Díjas, a ZMNE „Tiszteletbeli Doktora”

8 Borbás Máté (1916–1991) őrnagy (1949), az MN tüzérparancsnoka (1953–1955), az OLP (1958–1961), illetve a ZMKA (1961–1969) parancsnoka; a kiképzési főcsoportfőnök testnevelési és sportügyeket felügyelő helyettese (1969–1971). A ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetésre.

9 Dr. Móricz Lajos nyá. ezds. 2008. 02. 14-i szóbeli nyilatkozata szerint, mint akkori HSZB-titkár, csak annyit tud, hogy valaki figyelmeztette Borbás vezérőrnagyot, miszerint nem volna szerencsés megtartani a védést. Ezen megsértődve, az akadémiaparancsnok véglegesen visszalépett a tudományos tevékenységtől. Ha a pontos indítékot nem is ismerjük, az tény, miszerint nem szerzett kandidátusi fokozatot.

10 Dr. Hinek Emil (1926–) ezredes, a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium főosztályvezetője, a hadtudományok kandidátusa

11 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 05. 30.)

12 Uo. (1963. június)

13 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 07. 15.)

14 Dr. Kovács József (1915–2005) ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, az első hadtudományok kandidátusainak egyike

problémái és fejlődésének irányzata” tárgyú kandidátusi értekezésének szerzői ismertetését.

Lóránt Imre vezérőrnagy 1963. június 18-án, 0976/1963. számon adta közre – a 24-i védésén elhangzó, 59 oldalas(!) – „A disszertáció exozéja és replikája” c. anyagot.¹⁵ Ennek zárómondata így hangzott: „Ha úgy adódna, hogy az általam megfogalmazott elvekkkel és gyakorlati javaslataimmal hadseregünk és szeretett fegyvermem fejlődésének sikerült, – akármilyen szerény keretek között, – szolgálatot tenni, akkor úgy érzem fáradozásaim és vívódásaim nem voltak céltalanok és értelmetlenek.” (72. f.) Nos, nem voltak értelmetlenek! 1963. június 24-én „megszületett” a hadtudományok első kandidátusa!

Borbás Máté vezérőrnagy július 24-i védésének elmaradása valószínűleg bonyolultabb annál, amit dr. Móricz Lajos nyá. ezredes említett a fenti lábjegyzetben. Az valóban megtörténhetett, hogy valaki lebeszélte értekezése eredeti formájában való megvédéséről, mert valóban nem került rá sor. Akkor azonban még nem sértődhetett meg végletesen, ugyanis a július 12-én 01107. számon kiadott anyag szerint 1963 szeptemberében egy 138 oldalas, 37 forrást jelölő kandidátusi értekezés megvédésére kerül majd sor – igaz, a korábbitól eltérő címmel: „Magyarország légvédelmének felkészítése a korszerű háború kezdeti időszakában megvívandó légvédelmi hadműveletre.”¹⁶ (Mint látható – korábbi beosztásából következően – mindkét téma a légvédelemmel foglalkozik, mégis lényegi eltéréssel! E rövid idő alatti új disszertáció elkészítése eleve megkérdőjelezheti a tudományos alaposságot és elmélyülést! – Sz. M.). Ez alkalomból is „impozáns” volt a meghívandók névsora: a HM és MN vezető szerveitől, intézményeitől 83 főt neveztek meg, élükön Csémi Károly¹⁷ vezérőrnagy, vezérkari főnökkel; további 37 főt az akadémiáról, sőt, „végül, de nem utolsó sorban” dr. Tolnai Gábor akademikust, a Tudományos Minősítő Bizottság titkárát; dr. Ruzsnyák István akademikust, a Magyar Tudományos Akadémia elnökét és Rác Sándort, az MSZMP KB Adminisztratív osztályának a vezetőjét. Sajnos, annak nem akadtam nyomára, hogy sor került-e a védésre szeptemberben, vagy már korábban „ismét leállították” és ekkor, avagy a sikertelen védést követően sértődött végig, de tény, hogy Borbás Máté vezérőrnagy sosem szerzett kandidátusi fokozatot! (Állítottam ezt, a kutatás akkori pillanatában! – Sz. M.)

A hadtudományi tudósképzés további kibontakoztatása érdekében, a Hadtudományi Szakbizottság (HSZB) pályázati felhívást tett közre az 1964. szeptember 1-jével induló belföldi levelező aspirantúrára a Honvédségi Közlöny 1963/8. számának 72. oldalán. Erre azok a tábornokok és tisztek pályázhattak, akik az akadémiai/egyetemi oklevél megszerzése óta legalább 3 éves szakmai gyakorlatra tettek szert. Az aspirantúrára pályázóknak 1964 márciusában szakmai és ideológiai ismeretekből, valamint egy világnyelvből felvételi vizsgát kell tenniük. A levelező aspirantúra időtartama

15 HL MN 1963/T – 31. ó. e. (1963. 06. 18.)

16 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 07. 12.)

17 Csémi Károly (1922–1992), vezérezredes. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka (1957–1961), vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a honvédelmi miniszter első helyettese (1963–1973), a Varsói Szerződés (VSZ) Egyesített Fegyveres Erők főparancsnokának magyar helyettese (1969–1984), honvédelmi minisztériumi államtitkár.

4 év. A választott témát és annak indoklását is tartalmazó pályázati kérelmet 1964. január 15-ig kell felterjeszteni a Személyügyi Főcsoportfőnökségre.

Úgy látszik, nem lehetett véget vetni a „Borbás-sagának”, ugyanis augusztus 16-án, 01222. számon¹⁸ azt jelentette Trepper Iván ezredes, az akadémia parancsnokának hadműveleti-harcászati és tudományos helyettese a vezérkari főnöknek, hogy a HSZB kitűzte a következő kandidátusi védések időpontját: Aradi Ede és Hinek Emil alezredeké szeptember 9-ére (tollal átjavítva november 10-re – Sz. M.), valamint Borbás Máté vezérőrnagy és Kovács József alezredesé szeptember 23-ára.

A „ma embere” számára meglehetősen lehet a következő levél. Egyrészt rendkívül érdekes, mert „betekintést” enged a születő hadtudományi tevékenység bizonyos mérvű misztifikálásába, másrészt informatív, mert innen szerezhető tudomás már lezajlott sikeres védésekről, dr. Farádi László¹⁹ orvos vezérőrnagynak, a HSZB első elnökének augusztus 28-án, 01267. számon²⁰ Tolnai Gábor akadémikusnak, a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) titkárának küldött, „TITKOS!” minősítésű levele. Mint látható, „elengedhetetlen titoktartás”-ról és „szíves bizalmas” felhasználásról szól a levél. (Ezzel a nem mindég indokolt „titkolózással” többen, évtizedeken át visszaéltek, egészen a rendszerváltásig! – Sz. M.). Ugyanakkor arról is tudomást szerezhethetünk e levélből, hogy Lóránt Imre vezérőrnagyot jelölték ki a hadtudomány TMB-ben való képviselőjére.

A levélhez csatolt mellékletekből kaphatunk némi képet öt védésről. Lóránt vezérőrnagy június 24-i védéséről és témájáról, már korábban is tudomást szerezhettünk. Ami új ismeret, az az, hogy a Bíráló Bizottság elnöke dr. Farádi vezérőrnagy volt – akárcsak a következő négyénél is –, tagjai pedig Imre Gábor ezredes, Sárdy (helyesen Sárdi) Tibor mk. ezredes, Máté Sándor alezredes és dr. Mucs Sándor alezredes, a történelemtudományok kandidátusa. Opponensekként Lakatos Béla és Simonyi Gyula vezérőrnagyok működtek közre. A bizottság megállapította, hogy „Az értekezés korszerű, gyakorlati jelentőségű kérdést tárgyal magas tudományos színvonalon. A jelölt disszertációjában számos új gondolatot vet fel. Helyesen mérte fel azokat a változásokat, amelyeket az atomfegyverek megjelenése a csövestüzérség alkalmazásában okozott. Összességében egyhangúlag javasolták a TMB-nek a hadtudományok kandidátusa fokozat odaítélését Lóránt vezérőrnagynak.

Nagy Gábor²¹ ezredes, a Hadművészet története tanszék vezetője, 1963. július 8-án védte „A páncélos és gépesített magasabbegységek alkalmazásának II. világháborús tapasztalatai és azok felhasználása korszerű viszonyok között” c. értekezését. A Bíráló Bizottságban (BB) annyi változás történt, hogy kimaradt Sárdi ezredes és Máté alezredes, viszont belépett dr. Horváth Miklós alezredes, a történelemtudományok kandidátusa. Az opponensi feladatot Csémi Károly vezérőrnagy és Munk

18 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 08. 16.)

19 Dr. Farádi László (1909–1993) orvos vezérőrnagy, egészségügyi csoportfőnök, egyetemi tanár, az orvostudományok doktora, egészségügyi miniszterhelyettes

20 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 08. 28.)

21 Dr. Nagy Gábor (1916–1988) vezérőrnagy, a ZMKA Hadművészet története tanszék vezetője, a politikai főcsoportfőnök első helyettese, a hadtudomány kandidátusa

Károly alezredes, a történelemtudományok kandidátusa látta el. A bizottság 4:1 arányban javasolta a TMB-nek a hadtudományok kandidátusa fokozat odaítélését.

Ugyanezen a napon védett Farkas Róbert²² ezredes, az Általános harcászati tanszék vezetője is, „A harc aktív és passzív tényezői és azok összefüggései” témában. A BB tagjait ezúttal Imre Gábor és Sárdi ezredesek, valamint Mucs és dr. Horváth alezredesek alkották. Opponensek voltak: Bérces Emil²³ vezérőrnagy és Hámori Ferenc ezredes. A jegyzőkönyv szerint „Bár a jelölt a hadtudományok terén nagyfokú tárgyismerettel és széles látókörrel rendelkezik, és jelen disszertációja is tudományos érdeklődésről és készségről tesz tanúságot, az adott munka a kandidátusi disszertációval szemben támasztott követelményeknek összességében nem felel meg. A fentiek alapján a bírálóbizottság (4 szavazat ellene, 1 szavazat mellette) úgy döntött, hogy nem javasolja Farkas Róbert ezredesnek a kandidátusi fokozat odaítélését. A bizottság azonban lehetőséget lát arra, hogy a jelölt az adott témakörből új disszertációt nyújtson be.” (256/a. f.) A HSZB egyetértett ezzel a javaslattal, de azt is kihangsúlyozta, hogy az átdolgozott értekezés még 1963-ban benyújtható.

Szentesi Ede alezredes, a VK Tudományos osztályának vezetője július 19-én állt a Bíráló Bizottság elé, „A találkozóharcok és ütközetek” c. értekezésével. A „standard” „elnök mellett Stadler János ezredes, dr. Kováts Zoltán mk. alezredes, a műszaki tudományok kandidátusa és Zágonyi Ernő őrnagy, a történelemtudományok kandidátusa alkotta a bizottságot. Az opponensi teendőket Báthori Ferenc és Ölvédi Ignác alezredesek látták el. A BB megállapította, hogy „Pozitív vonása az értekezésnek az önálló vélemény-nyilvánítás, az irodalmi adatok kritikai felhasználása. Ennek során néhány újszerű következtetésre jut, mint amilyen: a harcászati légi ideszánt (sic!) feladatainak meghatározása találkozó ütközetben.” (257. f.) Ugyanakkor bírálták a helyenkénti nem elég alapos elemzést és a túltengő leírójelleget. Ennek ellenére egyhangú szavazással javasolták számára a tudományos fokozat odaítélését.

Ugyanezen a napon, a bizottság előtt (azzal a különbséggel, hogy még kiegészült Sárdi Tibor mk. ezredessel – Sz. M.) védett Halász András²⁴ mk. alezredes, a ZMKA PK hadműveleti-harcászati helyettesének segítője. Opponensként Penczi József²⁵ ezredest és Bálint János mk. ezredest kérték fel. Értekezésének címe: „Az összefegyvernemi hadművelet rádióellentevékenysége (sic!) korszerű technikai eszközei” volt. A bizottság egyhangúlag javasolta számára a hadtudomány kandidátusa fokozat odaítélését.

Mint látható, „beindult az üzem”, egymást követték a védések. Természetesen mai szemmel furcsa, de a szükség szülte kényszerűség volt, hogy a bírálók egy része, az opponensek pedig 1 fő kivételével tudományos fokozattal nem rendelkező, nagy tapasztalattal rendelkező, zömükben fegyvernemi főnökök, vagy csapatparancsnokok, -tisztok voltak.

22 Dr. Farkas Róbert (1911–) ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, a hadtudományok kandidátusa

23 Bérces Emil (1920–1997) vezérőrnagy, harckocsihadosztály-parancsnok, a Központi Harcálláspont parancsnoka, a ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetője

24 Dr. Halász András (1927–1976) ezredes, a ZMKA tanszékvezetője; a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola parancsnokának tanulmányi, tudományos (általános) helyettese; a hadtudomány kandidátusa.

25 Penczi József (1918–2000) vezérőrnagy, híradó csoportfőnök

1963 utolsó hónapjaiban is aktív volt a tudományos tevékenység. Így, Móricz Lajos alezredes október 10-én 01476. számon²⁶ újabb 5 jegyzőkönyvet terjesztett fel a szeptember 9. és október 7-e közötti hadtudományi disszertáció-védésekről Nagy Kálmánhoz, a TMB új titkárához. E szerint Aradi Ede alezredes, a Hadművelési Csoportfőnökség kiképzési főosztály vezetője szeptember 9-én sikeresen megvédte „A kezdeményezés fogalma, jelentősége, valamint a megragadását elősegítő feltételek megteremtése és biztosítása a korszerű háború kezdeti időszakában” c. értekezését. A Bíráló Bizottságot – zömében a korábbi védésekről már ismert személyek – dr. Farádi o. vezérőrnagy., Polák (helyesen Pollák) István ezredes, Mucs és Zágoni alezredesek, valamint Kovács mk. őrnagy alkották. Az opponensi feladatokat Stadler ezredes és Molnár József alezredes látta el. A BB szerint „Az értekezés nagy elméleti jelentőségű és gyakorlati szempontból is rendkívül aktuális témát dolgozott fel... a disszertáció érdeme, hogy a hazai irodalomban ez a téma első elméleti jellegű, s annak legfontosabb tényezőit felölelő összefoglalás. Következtetései alapján újabb, az eddiginél fokozottabb követelmények támaszthatók a tisztek kiképzése és a hadszíntér előkészítése tekintetében.” Ez a megállapítás alapozta meg a Bizottság egyhangú, pozitív döntését.

Ugyanezen a napon került napirendre Hinek Emil alezredes, a hadművelési csoportfőnök légvédelmi helyettese által kidolgozott „Az ország légvédelme megszervezésének alapjai és a légvédelmi erők, eszközök vezetésének kérdései a háború kezdeti időszakában” értekezés megvédése is. Az előzőnél említett Bíráló Bizottság mindössze annyiban változott, hogy Zágoni alezredes helyett Szilágyi László²⁷ vezérőrnagy „lépett be”. Az opponensi teendők ellátására Schmidt István²⁸ és Dózsa Ferenc alezredeseket kérték fel. A jegyzőkönyv szerint „Jelentősek az értekezésnek azok a részei, melyekben a szerző önálló következtetések, megfontolások alapján foglalkozik a hadművelési-harcászati vezetéssel, valamint a nem automatizált vezetési rendszerrel és az ebből levont következtetések alapján körvonalazza az automatizálás elvi feladatait és perspektíváit.” Így, őt is egyhangúlag javasolták a hadtudományok kandidátusa fokozatra.

Kovács József alezredes, a Hadművelési tanszék vezetője szeptember 23-án egyhangú támogatással védte meg „A korszerű védelem problémái és fejlődésének irányzata” c. értekezését. A Bíráló Bizottságot dr. Farádi o. vezérőrnagy, Stadler és Sárdi ezredesek, további Zágoni alezredes és dr. Kovács őrnagy alkották. Ezúttal 3 fős opponencia működött: Imre Gábor ezredes, valamint Szabó József és Hersiczky Lajos²⁹ vezérőrnagyok. A minősítés lényege: „A disszertáció kidolgozása során széleskörű kutatómunka alapján igyekezett rendszerbe foglalni mindazokat az új gon-

26 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 10. 10.)

27 Szilágyi László (1919–2007) vezérőrnagy, hadművelési csoportfőnök, OLPK, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői Főparancsnoksága (VSZ EFEF) törzsfőnökének magyar helyettese, vezérkarifőnök-helyettes. A ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntetés

28 Schmidt István (1932–1996) vezérőrnagy, MN repülőfőnök, a „Gyufa”, a ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetés

29 Hersiczky Lajos (1920–2002) vezérőrnagy, MN műszaki főnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetés

dolatokat, amelyek az utóbbi évek során a védelemmel kapcsolatban felmerültek. Ezeket a gondolatokat néhány kérdésben maga is továbbfejleszti. Újszerűen világítja meg azokat az összefüggéseket, melyek az alegységek és egységek védelmi harca és az atomeszközök jelenlegi felhasználási lehetőségei között fennállnak.”

Ligeti Rudolf alezredesnek, a HM hadművelési és törzskiképzési osztályvezető-helyettesének a védésére 1963. október 7-én került sor. „A hadsereg felvonulásának (szétbontakozásának) megszervezése és végrehajtása az első támadó hadművelet végrehajtásához, a háború kezdeti időszakában” témájú értekezését a Sárdi (elnök), Imre Gábor és Molnár János ezredesek, valamint Dr. Mucs és Dr. Zágoni alezredesek bírálták el. Opponensekként Trepper Iván ezredes és Polgár Ervin³⁰ alezredes működtek közre. A jelölt a bizottság egyhangú támogatásával nyerte el a kandidátusi fokozatot.

Szintén október 7-ére tűzték ki védésre Fábián Gyula³¹ alezredes, a Hadtáp tanszék vezetője által készített „Erdős-hegyes terepen támadó összefegyvernemi hadsereg anyagi biztosítása” c. értekezést. Itt is az előző összetételű Bíráló Bizottság tevékenykedett. Az opponensi teendők ellátására Ikker Antal és Dékány László ezredeseket, valamint Silló Ferenc őrnagyot kérték fel. A jegyzőkönyv szerint „A disszertáns a vita során, bár bebizonyította, hogy jól ismeri a hadtáp szakirodalmat, de az egyes szaktekintélyekre való gyakori hivatkozása arra utalt, hogy még nem eléggé alakította ki saját véleményét néhány kérdésben. A fentiek alapján a bírálóbizottság (3 szavazat ellene, 2 szavazat mellette) úgy döntött, hogy nem javasolja Fábián Gyula alezredesnek a kandidátusi fokozat odaítélését. A bizottság azonban lehetőséget lát arra, hogy Fábián Gyula alezredes átdolgozott munkájával újból jelentkezzen a Hadtudományi Szakbizottságnál.”

A HSZB az október 22-én, a 01520. számon iktatott anyagban küldte meg az érintetteknek az MN VK 2. Csoportfőnökség állományába tartozó Dr. Oszetzky Tamás ezredes, „Olaszország hadipotenciálja és mozgósítási lehetőségei” c. értekezésének szerzői ismertetését.³²

Móricz Lajos alezredes, a HSZB titkárságának vezetője december 14-én, 01898/1963. számon terjesztette föl a TMB titkárságának az elmúlt hetekben zajlott hadtudományi disszertáció-védések jegyzőkönyveit.³³ Ezek szerint november 18-án védte „A korszerű összefegyvernemi harc és hadseregméretű hadművelet gépjárműtechnikai biztosításának főbb kérdései” c. értekezését Csányi Lajos mk. őrnagy, a Páncélos- és gépjármű-technikai tanszék vezetője. Fehér Ferenc és Horváth János³⁴ mk. ezredesek egyaránt kifejtették opponensi véleményükben, hogy az értekezés hézagpótló, mivel e témában a szakirodalom nagyon szegényes. A dr. Farádi, dr. Mucs, Sárdi, dr. Kovács összetételű Bíráló Bizottság nagyjelentőségűnek ítélte a munkát és egyhangúlag javasolta a jelölt számára a kandidátusi fokozat odaítélését.

30 Polgár Ervin (1929–) vezérőrnagy, MNVK 2. (felderítő) csoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntettje

31 Dr. Fábián Gyula (1930–2004) vezérőrnagy, a ZMKA PK első helyettese, a hadtudomány kandidátusa

32 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 10. 22.)

33 HL MN 1963/T – 32. ó. e. (1963. 12. 14.)

34 Horváth János (1924–) mk. vezérőrnagy, az 5. Hadsereg parancsnokának technikai helyettese, a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola (ZMKMF) parancsnoka, a ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntettje

November 25-e „tudományos nagyüzem” volt, hiszen 3 védésre került sor. A dr. Oszetzky Tamás ezredes, MNVK. 2. csoportfőnök-helyettes által összeállított „Olaszország hadipotenciálja és mozgósítási lehetőségei” c. értekezést Szűcs Ferenc³⁵ vezérőrnagy és Kalmár Tamás alezredes opponálta, valamint dr. Farádi o. vezérőrnagy, dr. Kováts mk. őrnagy, Pollák István és Patai Endre³⁶ ezredesek, valamint Szántó Imre³⁷ őrnagy bírálta el megállapítván, miszerint „A disszertáció jelentőségét növeli az a körülmény, hogy a témából a hazai szakirodalomban nincs hasonló átfogó elemző irodalom.” Így, a támogató javaslat is egyhangú volt.

Ugyanezen a napon védte „A Magyar Néphadsereg hadtápbiztosításának megszervezése a korszerű háború kezdeti időszakában” c. értekezését dr. Csabai Károly³⁸ alezredes, az MN Hadtápfőnökségtörzs Hadművelési és kiképzési osztály megbízott vezetője. A Bíráló Bizottságot dr. Farádi o. vezérőrnagy és dr. Kováts mk. őrnagy mellett Ligeti Rudolf alezredes, a hadtudományok kandidátusa, valamint Dékány László ezredes és Forró Gábor alezredes alkotta. Az opponensi feladatokat Róka Mihály³⁹ vezérőrnagy és Pollák ezredes látta el. A Bizottság megállapította, hogy „A szerző disszertációjában... eredményes kísérletet tesz a hadászati és hadművelési hadtáp alapvető működési elveinek és háborúra való felkészülés problémáinak kidolgozására. A munka jelentőségét növeli, hogy a Magyar Néphadseregben először került sor hadtáp-biztosítás ilyen átfogó jellegű elemzésére. Úttörő munkát végzett a szerző a Magyar Néphadsereg hadászati hadtápjának kialakítására és fejlesztésére, valamint működőképességének fenntartására irányuló elvek és főbb gyakorlati rendszabályok kidolgozása terén. A munka gyakorlati értékét bizonyítja az a körülmény, hogy a szerző több javaslata a mindennapi tervező-szervező munka során már eddig is felhasználásra került.” Így, itt is egyhangú volt a támogatás.

Szintén november 25-én állt a Bíráló Bizottság elé G. Fodor Andor alezredes, a Felderítő tanszék vezetője a „Nukleáris támadóeszközök felderítése a hadsereg és hadosztályok harctevékenységeiben” c. dolgozatával. Először fordult elő, hogy a Bíráló Bizottságot szinte kivétel nélkül az „ifjú törökök”, a kandidátusi fokozatukat éppen megszerzettek alkották: Nagy Gábor ezredes (elnök), Szentesi Ede, Halász András és Aradi Ede alezredesek, a hadtudományok kandidátusai, valamint Tóth Gábor alezredes. Az opponensi tevékenységre Sárközi Sándor⁴⁰ ezredest és Rókusz József alezredest kérték fel. Bár a Bizottság elismerte, hogy a jelölt az MN számára jelentős feladat megoldására vállalkozott, miközben több önálló javaslatot is felvett, ugyanakkor kevés figyelmet fordított a háború kezdeti időszakában végrehaj-

35 Szűcs Ferenc (1922–1999) altábornagy, a MN felderítő (2.) csoportfőnöke, a vezérkari főnök helyettese, a „Gyerököm”, aki Oláh István vezérőrnaggyal közösen, rendkívül bátor helyzetértékelést adott az 1968-as nyár-őszi eseményekről és tett javaslatot a Politikai Bizottságnak, hasonlóak elkerülése érdekében

36 Patai Endre (1922–) vezérőrnagy, szervezési és mozgósítási csoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntetettje

37 Dr. Szántó Imre (1929–1993) alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa

38 Dr. Csabai Károly (1919–) ezredes, az MN Tábortápfőnök, a hadtudományok kandidátusa

39 Róka Mihály (1919–2000) vezérőrnagy, MN hadtápfőnök, miniszterhelyettes, katonai attasé

40 Sárközi Sándor (1922–) vezérőrnagy, az MNVK 2. (katonai felderítő) csoportfőnöke, a ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntetettje

tandó felderítési feladatok elemzésére. Ezért „rezgett a léc”: csak 3 mellette és 2 ellene szavazattal javasolták a fokozat odaítélését a HSZB-nek.

Az akadémia parancsnoksága által március 5-én 0455. számon kiadott „Parancsnoki adattár” szerint Fábián Gyula alezredes, a Hadtáp tanszék vezetője, 1964. június 9-én sikeresen megvédte az „Erdős-hegyes terepen támadó összefegyvernemi hadsereg anyagi biztosítása” c. disszertációját, akárcsak Móricz Lajos alezredes, tudomány-szervező osztályvezető, 1965. január 18-án, „A szárazföldi csapatok korszerű mozgósításának magyarországi problémái.” c. értekezését. Ezt követően, Móricz ezds. lett a Hadtudományi Szakbizottság titkára. (Ezek szerint ezt megelőzően, csak „kvázi” titkár volt, megbízásos alapon – Sz. M.)

A fenti március 5-i anyagban szerepel az is, hogy Farkas Róbert ezredes, az Általános harcászati tanszék vezetője március 8-án szerzett kandidátusi fokozatot „A tömegpusztító fegyverek alkalmazásának viszonyai között vívott összefegyvernemi harc tartalma, a harc elemei és azok néhány összefüggése” c. értekezésével ugyanúgy, mint dr. Ölvedi Ignác⁴¹ alezredes, a Hadművészet története tanszékvezető-helyettese 1965. május 24-én, a „Tiszántúl felszabadítása” c. disszertációjával. Sőt, utólag az is kiderült, hogy az akadémia első kandidátusa, Zágonyi Ernő őrnagy 1962. május 30-án „A magyar kommunisták a munkásegységért (1939–1942)” értekezésével szerezte meg a történelemtudományok kandidátusa fokozatot. (42. f.)

Ugyanakkor, jó bevallani, hogy sok-sok fejtörés, magyarázatkeresés után, néha az események vallatójára is rámosolyog a szerencse – ha merő véletlenségből is! Történt ugyanis, hogy Borbás vezérőrnagy vezetési stílusára érkezett panaszok kivizsgálását végző magas szintű bizottság munkája során véletlenül ismét szóba kerül a „disszertáció-malőr” következtébeni sértettsége is. Az akadémia parancsnokának 1965. június 17-i meghallgatásáról készített 02080/66. számú feljegyzés⁴² végre, hosszú idő után segített tisztázni a „disszertáció tengeri kígyóját” is, mivel Borbás vezérőrnagy jelentette, hogy „A személyi problémáit tavaly lerendezte, a disszertáció problémája maradt nyitott. A szakbizottság nem nyilatkozott. Ez nem emeli az akadémia parancsnokának tekintélyét. A további szakemberek meghallgatása után nem történt további döntés, eredményhirdetés. Ezért az ügyet nem tekinti lezártnak. A szovjet véleményt nem látta. Az eljárás nem volt szabályos. Az akadémia személyi állománya ma sem tudja, hogy mi történt.” (143–144. f.) Tehát, e szerint mégiscsak volt védelem! Akkor viszont, valóban szabálytalan volt az eljárás, mert a Bíráló Bizottságnak mindenképpen határozatot kellett volna hoznia, akár elutasítót, akár támogatót! Az sem érthető, hogy milyen szovjet véleményről van szó! A Hadtudományi Szakbizottság előzetesen felkérhetett volna szovjet szakértőt (is), illetve a BB tagjai közé is meghívhattak volna tudományos fokozattal rendelkező szovjet szakembert. De utólag...!?

Az anyagban előrehaladva, még „cifrább” kép bontakozik ki! Kárpáti Ferenc⁴³ ezredes szerint ugyanis „A döntést a szakbizottság a HM. et. utasítására (kiemelés

41 Dr. Ölvedi Ignác (1922–2008) ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, a hadtudomány doktora

42 HL MN 1966/T – 11. ó. e. (1965. 06. 17.)

43 Kárpáti Ferenc (1926–), vezérezredes, honvédelmi miniszter (1985–1990). Sokat tett – Oláh István hadseregtábornokkal együtt – a hadsereg nemzeti jellegének erősítéséért.

tőlem – Sz. M.) nem hirdette ki. A Korom et-nál beszélgetésen (E szerint az „ügy” a KB titkári szintet is megjárta! – Sz. M.) a miniszter et. választást (válaszlehetőséget – Sz. M.) adott: átdolgozza, vagy új témát ír.” (144. f.) A hadtudományi eljárás nagyon „hőskorára” vall, hogy egy miniszter utasíthassa a Bíráló Bizottságot. Avagy egy tiszteletlen kérdés: mi köze egy tudományos katonai szakmai dolgozathoz egy KB-titkárnak? Egy disszertáció bír új tudományos eredménnyel, vagy sem? S ennek eldöntése a tudományos fokozattal rendelkező opponensek és Bíráló Bizottsági tagok *kizárólagos* privilégiuma!

Mindenképpen „sajátos”, de még inkább szabálytalan, sőt törvénytelen eljárásnak lehetünk tanúi, amit még a „hőskor útkeresésének” is nehéz betudni. Még, ha valóban a legjobb szándék, az akadémiaparancsnoki tekintély megóvása volt is a cél, akkor a bel- és külföldi szakértőkről időben kellett volna gondoskodni, s ha tényleg nem felelt meg a kandidátusi követelményeknek, akkor el kellett volna utasítani, vagy lehetővé tenni az átdolgozás utáni újra védést, mint ahogy két tanszékvezetővel – mint korábban láttuk – ezt meg is tették!

* * *

E rövid áttekintésből kitűnik, milyen komoly erőfeszítések történtek az 1960-as években a hadtudományi minősítés megszervezése és beindítása, kibontakoztatása érdekében. Megismerkedhettünk a kezdeti sikerekkel és kudarccal. Tekintettel azonban arra, hogy a kutatás során nem minden kandidátusi védés jegyzőkönyvét leltem fel, úgy tartom helyesnek, hogy itt és most tisztelegjünk (ABC sorrendben) a hadtudományok kandidátusa fokozatot *elsőként* – szerettek teljesítménye előtt:

- 1963: Aradi Ede, Csabai Károly, Csányi Lajos, G. Fodor Andor, Halász András, Hinek Emil, Kovács József, Ligeti Rudolf, Lóránt Imre, Nagy Gábor, Oszetzky Tamás, Szentesi Ede
- 1964: Fábián Gyula
- 1965: Csillag Ferenc, Farkas Róbert, Móricz Lajos, Ölvedi Ignác